

Управлінські механізми запобігання агресивному злиттю і поглинанню

Роганович Руслан¹, Кім Назар², Тимик Андрій³,
Гапонов Назар⁴, Гошко Роман⁵

Опубліковано	Секція	УДК
06.10.2023	Економіка	658.155

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8429874>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Стаття присвячена аналізу сучасних управлінських механізмів, які сприяють запобіганню агресивного злиття та поглинання підприємств. Основна увага приділена розгляду концепцій та стратегій захисту, які можуть бути ефективно використані компаніями для забезпечення їх стійкості та конкурентоспроможності на ринку. У статті виокремлено ключові методики та інструменти, які допомагають підприємствам вистояти проти агресивних спроб злиття або поглинання, зокрема, розробка та впровадження стратегій корпоративної безпеки, ефективного використання фінансових лівериджів, оптимізація корпоративного управління та ін.

Виділено вітчизняні та світові механізми запобігання агресивному злиттю та поглинанню. Стаття включає рекомендації для підприємств різного рівня та сфери діяльності, які прагнуть захистити свої інтереси та забезпечити стабільний розвиток у непередбачуваних умовах сучасного бізнес-середовища.

Ключові слова: агресивне злиття; вороже поглинання; методи захисту; корпоративний контроль

Management mechanisms to prevent aggressive mergers and acquisitions

Abstract. In the context of the post-privatization period and economic instability, many Ukrainian companies that have gained control over various assets are currently facing the challenge of protecting their businesses from hostile mergers and acquisitions. Aggressive takeovers, in which control over a company is acquired against the will of its major shareholders, are becoming increasingly common, as evidenced by global statistics. Such takeovers often occur through the consolidation of a significant stake in the target company by the aggressor, allowing them to interfere in decision-making and control the company in line with their interests. This trend is exacerbated by a range of factors, including the undervaluation of Ukrainian companies by the market and shareholders, the inefficiency of legislation in regulating merger and acquisition processes, as well as the absence of a proper defense system in most companies. These factors contribute to the growing popularity of aggressive takeovers.

¹ аспірант ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0009-0000-5650-7829>

² аспірант ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0009-0006-5223-816X>

³ аспірант ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0009-0005-9240-8031>

⁴ аспірант ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0009-0006-6685-2304>

⁵ аспірант ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0009-0001-6379-8916>

In the context of globalization processes, the application of managerial mechanisms to prevent aggressive mergers and acquisitions remains a relatively underexplored issue. Globalization intensifies competition among companies, forcing them to seek new opportunities for growth and expansion. However, aggressive mergers and acquisitions in this context can serve as a tool to strengthen market positions but can also lead to negative consequences for the merged companies and the economy as a whole.

The article is devoted to the analysis of modern management mechanisms that contribute to the prevention of aggressive mergers and acquisitions of enterprises. The focus is on concepts and protection strategies that can be effectively used by companies to ensure their sustainability and competitiveness in the market. The article highlights key methods and tools that help companies resist aggressive merger or takeover attempts, in particular, development and implementation of corporate security strategies, effective use of financial leverage, optimization of corporate governance, etc.

Domestic and global mechanisms for preventing aggressive mergers and acquisitions are highlighted. The article includes recommendations for enterprises of various levels and spheres of activity that seek to protect their interests and ensure stable development in the unpredictable conditions of the modern business environment.

Keywords: aggressive fusion; hostile takeover; protection methods; corporate control.

Вступ

Актуальність теми. В контексті постприватизаційного періоду та економічної нестабільності, багато українських компаній, які отримали контроль над різними активами, сьогодні стикаються з проблемою захисту свого бізнесу від ворожих злиттів та поглинань. На думку Т. Ковальчука, ситуація ускладнюється скороченням доходів, що, у свою чергу, призводить до відчутного зниження вартості підприємств. Це робить вітчизняний бізнес, особливо у воєнний час, легкою мішенню для агресивних спроб поглинання. У найближчому часі очікується зростання так званих сірих та чорних рейдерських атак [4, с. 225].

Агресивні поглинання, у процесі яких контроль над компанією здобувається проти волі основних акціонерів, стають все більш поширеними, як і свідчить світова статистика. За даними компанії Dealogic [10], в 2022 році світовий ринок злиттів і поглинань досяг найвищого рівня з 2017 року. Такі поглинання найчастіше відбуваються шляхом консолідації значного пакету акцій агресором, що дозволяє йому втручатися в прийняття управлінських рішень і керувати компанією згідно зі своїми інтересами.

Ця тенденція посилюється через ряд факторів, таких як недооцінка українських підприємств ринком та акціонерами, неефективність законодавства у сфері регулювання процесів злиттів і поглинань, а також відсутність відповідної системи захисту в більшості компаній. Ці фактори призводять до зростання популярності агресивних поглинань.

Існує чимало відомих вітчизняних та зарубіжних вчених, які займалися дослідженням управлінських механізмів запобігання агресивному злиттю і поглинанню. Серед українських науковців доцільно виділити наступних: З. Васильченко, О. Васюренка, С. Войтко, В.Г. Герасимчук, І. М. Зелениці [3], І. Івасіва, Г. Карчевої, Т. Ковальчука та О. Конончука [4], О. Кореневої, І. Лютого, О. Охріменко, Ю. В. Петленка [5], Ю. І. Славуцького [6], Н. Ткачук, В. Зельник, Н. Шульги, О. Чуб, О. В. Ярощука [8; 9] та інших. До зарубіжних дослідників можна віднести: Т. Коупленда, Дж. Муріна, Дж. Сінкі, Р. Шамгунова, А. Бергера, С. Тімма, Д. Хемфрі, А. Берлі, Р. Брейлі, С. Майєрса, Т. Гранді, С. Валдайцева, А. Дамодорана, Д. Єндовецького.

В умовах глобалізаційних процесів, застосування управлінських механізмів для запобігання агресивному злиттю та поглинанню дійсно залишається недостатньо дослідженим питанням. Глобалізація посилює конкуренцію між компаніями, змушуючи їх шукати нові можливості для росту та розширення. При цьому, агресивні злиття та поглинання в цьому контексті можуть бути інструментом зміцнення позицій на ринку, але й водночас можуть призвести до негативних наслідків для об'єднаних компаній та економіки в цілому.

Постановка мети. Метою статті є розробка методики дослідження системи захисту компаній від агресивного злиття та поглинання.

Виклад основного матеріалу. Управлінські механізми запобігання агресивному злиттю і поглинанню можна розглядати як комплекс заходів, спрямованих на виявлення, аналіз та нейтралізацію ризиків та загроз, пов'язаних з небажаними спробами злиття або поглинання компанії [5, с. 115].

Міжнародний досвід в галузі ворожих поглинань пропонує численні методи захисту для компанії, яка опинилася у ролі жертви, від спроб агресора заволодіти контролем над нею. Зазвичай, менеджмент розробляє захисні стратегії з метою збереження своїх позицій у компанії, що дозволяє їм управляти її активами та встановлювати великі винагороди для топ-менеджменту.

Як слушно підкреслює О. В. Ярошук, в умовах, коли акції великих компаній розподілені серед численних невеликих інвесторів у розвинутих західних країнах, менеджмент часто виступає єдиною організованою силою, спроможною протидіяти спробам поглинання, маючи матеріальний інтерес у збереженні існуючої структури акціонерного капіталу та корпоративного управління [9, с. 632].

Найбільш розповсюджені механізми захисту, що були розроблені на основі багаторічної практики злиття та поглинань на фінансових ринках, включають «захист до пропозиції» (pre offered defense) та «захист після пропозиції» (post offered defense) [6, с. 215-216].

«Захист до пропозиції» передбачає встановлення певних положень і умов у статутних документах та трудових угодах (наприклад, «відлякувачі акул» (shark repellents)), які умовно обмежують перехід контролю або забезпечують додаткові обтяження у разі такого переходу.

«Захист після пропозиції» спрямований на зменшення атрактивності компанії для поглиначів після отримання пропозиції про поглинання.

Детальніше розглянемо різні способи захисту від агресивного поглинання, які ефективно застосовують в зарубіжній практиці.

Умова про встановлення високого відсотка акцій для схвалення поглинання (supermajority amendment) забезпечує створення значного порогу акцій (зазвичай 80-90%), необхідного для затвердження операцій з поглинанням. Цей метод захисту включає зміни в статуті компанії-жертви, які вимагають значної кількості голосів для ухвалення рішення щодо злиття.

Умова «справедливої ціни» (fair price amendment) передбачає зміни в статуті компанії-жертви, що вимагають визначення справедливої ціни для викупу понад 20% (або 30%) голосуючих акцій. Зазвичай цей підхід слугує доповненням до умови про високий поріг голосів та не використовується як окремий інструмент захисту. Справедлива ціна визначається як однорідна для всіх акцій компанії-жертви.

Умова щодо заміщення ради директорів (classified board amendment, staggered board amendment) забезпечує обмеження щодо зміни складу ради директорів. Відповідно до цього, в статут компанії-жертви вносять пункт, який передбачає поділ ради директорів на три однакові частини. Кожна частина може бути обрана на один рік під час загальних зборів акціонерів протягом трьох років.

Положення щодо санкціонування випуску нових цінних паперів (authorization amendments) надають раді директорів компанії-жертви можливість формувати новий клас цінних паперів, відомих як «отруйні пілюлі» (poison pills), які у випадку агресивного захоплення надають право голосу. Ці папери можуть бути випущені для компаній-партнерів і відігравати роль захисту від агресивних поглинань. В загальному розумінні, «отруйні пілюлі» – це права, випущені компанією-жертвою, які надають акціонерам право на придбання додаткових звичайних акцій компанії у випадку певної події. Цей механізм активізується при спробі несанкціонованої зміни контролю над компанією [8, с. 138].

Основний вид «отруйних пілюль», план випуску привілейованих акцій (Preferred stock plan), заснований на емісії конвертованих привілейованих акцій, які розподіляються між акціонерами як дивіденди. Ці акції мають еквівалентні права голосу із звичайними акціями, але їх випуск призводить до зниження дивідендів для звичайних акцій і збільшення дивідендів для привілейованих акцій. Мета – утримати власників привілейованих акцій від їх конвертації в звичайні. Компанія зберігає право викупу привілейованих акцій протягом встановленого періоду (зазвичай не менше 15 років). У разі покупки значного пакету звичайних акцій іншим інвестором, власники привілейованих акцій мають право вимагати викупу своїх акцій, якщо новий власник значного пакету акцій не оголосить про дружнє злиття з емітентом у короткий термін.

Метод рекапіталізації вищого класу (Dual class recapitalization) полягає в поділі всіх емітованих компанією акцій на два типи: акції зі звичайним правом голосу (низький клас акцій) та акції з підвищеним правом голосу (вищий клас акцій). Зазвичай акції нижчого класу надають право одного голосу на акцію, а акції вищого класу – десяти голосів на акцію. Акції вищого класу доступні лише для акціонерів компанії-жертви і можуть бути обміняні на акції нижчого класу після певного часу.

Стоп-угода – це договір, укладений між керівництвом компанії-жертви та великим акціонером, який зобов'язує останнього не набувати контрольний пакет акцій протягом обумовленого часу.

«Отруйний опціон» (poison put) дозволяє власникам облигацій компанії-жертви вимагати передчасного погашення з підвищеною викупною вартістю у разі агресивного поглинання, застосовуючи так званий «макаронний захист» (macaroni defense) [9, с. 633]. Таке право, як правило, не може бути реалізоване у випадку дружнього поглинання, навіть якщо це завдає збитків власникам облигацій.

«Білий лицар» та «білий сквайр» представляють собою методи оборони, за допомогою яких дружній інвестор запрошується для захисту від поглинання. Використовуючи стратегію «білий лицар», компанія-жертва намагається запобігти ворожому поглинанню, пропонуючи свій контрольний пакет акцій дружньому керівництву. «Білий лицар» робить пропозицію на основі того, наскільки це відповідає його власній стратегії. За присутності стратегічної відповідності ціна може перевищити пропозицію агресора. «Білий сквайр» не отримує контроль над компанією-жертвою, але купує великий пакет акцій, гарантуючи підтримку керівництва компанії без втручання, що заважає агресору отримати більшість голосів.

Захист Пекмена полягає у тому, що компанія-жертва запропонує зустрічну тендерну пропозицію акціонерам агресора для викупу контрольного пакету акцій, роблячи спробу здійснити поглинання агресора. Цей метод рідко використовується через великий обсяг фінансових ресурсів, необхідних для його реалізації. Тільки компанія-жертва з значними фінансовими ресурсами може сподіватися на успішне використання цього методу оборони [8, с. 137-138].

Тепер слід розглянути поради, які пропонують вітчизняні експерти для захисту від агресивних злиттів та поглинань (рис. 1).

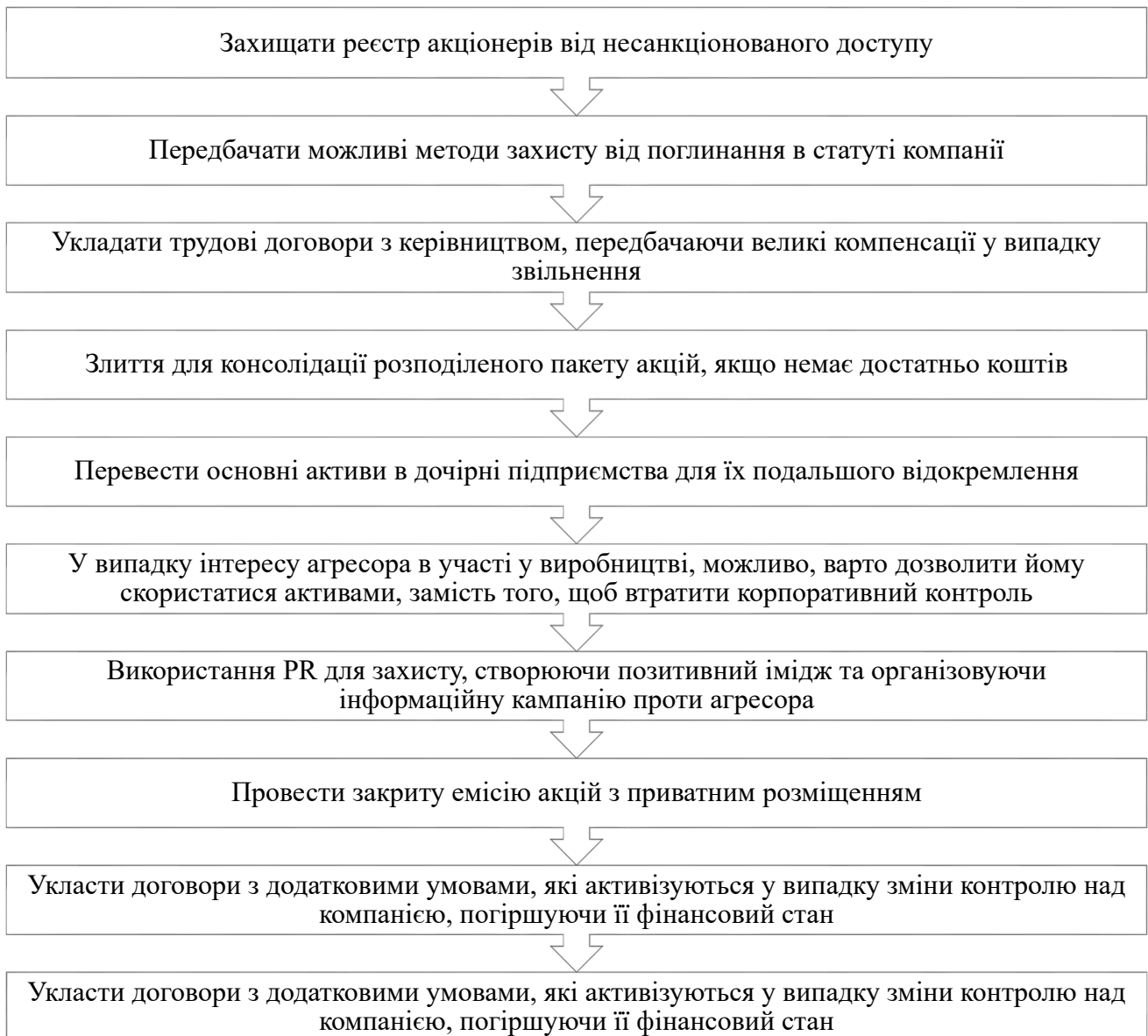


Рис. 1. Перелік управлінських механізмів щодо запобігання агресивному злитті та поглинанні у вітчизняній практиці [3, с. 148]

Методи захисту від агресивного поглинання, які використовують українські компанії, можна умовно поділити на дві категорії: ті, що пов'язані з акціями, та ті, що пов'язані з активами акціонерних товариств.

Стосовно акцій компанії, що перебуває під загрозою поглинання, керівництво може застосувати такі стратегії (рис.2).

Існує чимало вітчизняних методів запобігання від агресивних злиттів та поглинань.

І. М. Зелениця наголошує, що ефективність зустрічної покупки акцій керівництвом залежить від швидкості її організації, ціни та умов, які є більш привабливими для акціонерів, аніж ті, які пропонує потенційний поглинач. Така операція може супроводжуватися адміністративним тиском на акціонерів, що є членами трудового колективу, з метою змусити їх продати свої акції тільки «своїм» [3, с. 148].

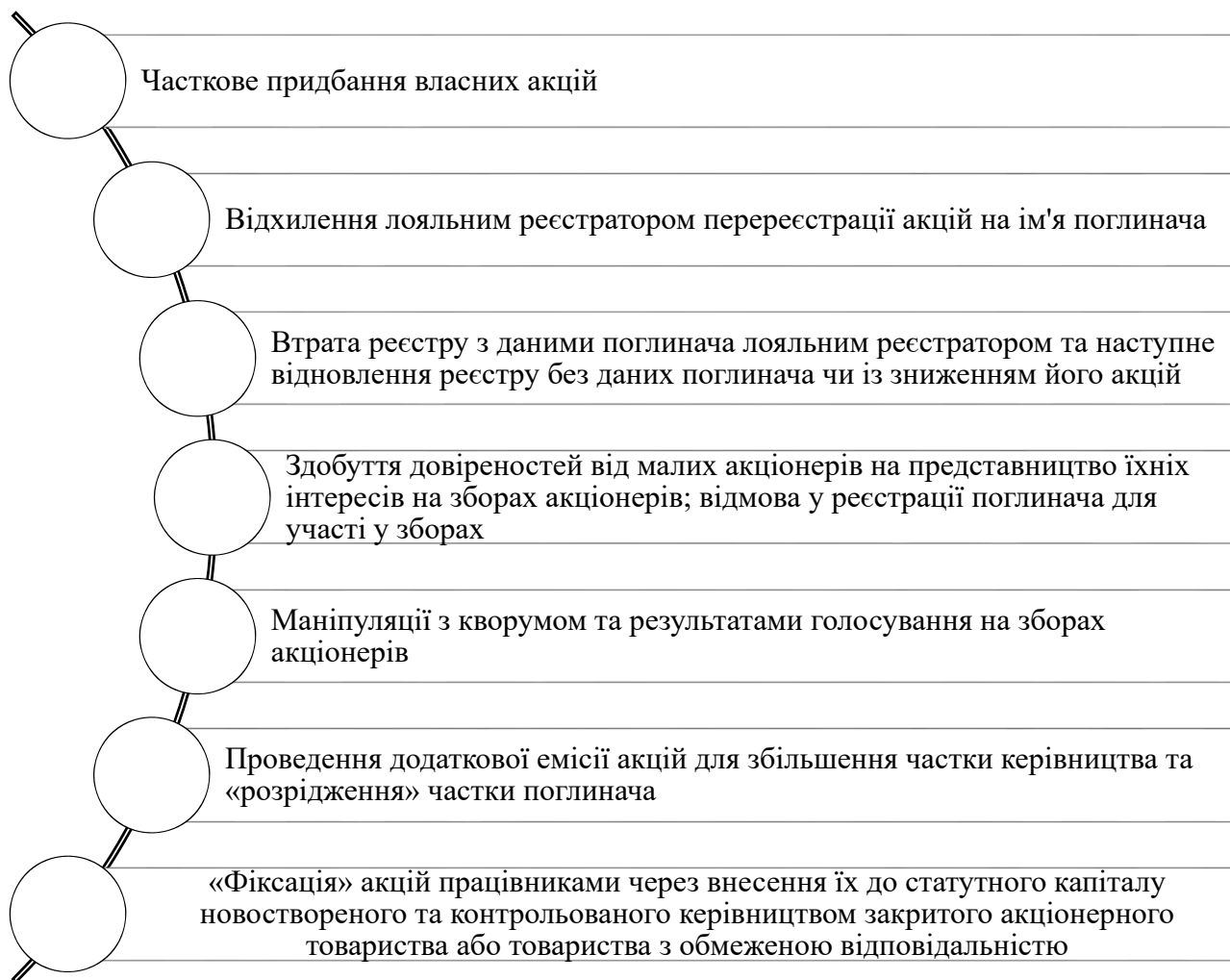


Рис. 2. Стратегії відносно акцій компанії, яка перебуває під загрозою поглинання [4, с. 227]

Щодо активів компанії, керівництво може використовувати такі тактики (рис. 3).

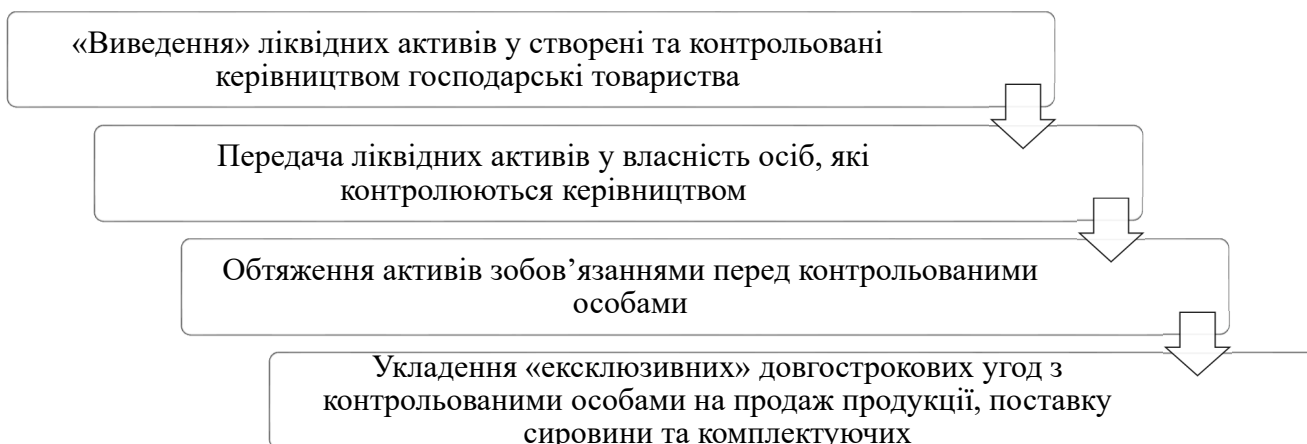


Рис. 3. Тактики відносно активів компанії [4, с. 228]

У випадку недостатньої фінансової здатності керівництва для покупки потрібної кількості акцій, інколи достатньо просто обіцяти меншим акціонерам вищу ціну за їх акції та здійснити платіж пізніше. Це може значно затримати процес покупки акцій поглиначем, оскільки психологічний аспект на фондовому ринку відіграє велику роль.

Спори, включаючи судові, можуть відібрати у поглинача багато часу. Протягом цього часу менеджмент може організувати зустрічну покупку та ухвалити необхідні рішення на позачергових зборах акціонерів.

Щодо відмови у реєстрації поглинача, це здійснюється керівництвом компанії-жертви або реєстратором, що контролюється ними. Зазвичай поглинач не допускають до загальних зборів акціонерів через його відсутність у реєстрі, який було складено не на день зборів, а раніше, коли поглинач ще не був зареєстрований.

Маніпуляції з кворумом на загальних зборах акціонерів можливі через неправомірну відмову у реєстрації акціонера чи акціонерів, проведенням багаторазових реєстрацій під час зборів, або навмисне неправильне підрахунку голосів акціонерів [8, с. 140]. Якщо кворум не зібрано, збори вважаються нелегітимними згідно із законодавством України.

У другому випадку, реєстрація відбувається після пауз в загальних зборах акціонерів або перед голосуванням по ключових питаннях порядку денного. Якщо ця додаткова реєстрація вказує на відсутність кворуму, то збори акціонерів оголошуються закінченими або голосування по такому питанню порядку денного не відбувається.

Маніпуляції з результатами голосування на зборах акціонерів через реєстрацію включають:

- неправомірну відмову в реєстрації неприйняттого акціонера або акціонерів, які мають значну кількість звичайних (голосуючих) акцій акціонерного товариства;
- проведення багаторазових реєстрацій під час зборів акціонерів;
- навмисний невірний підрахунок голосів акціонерів, здійснений контрольованим менеджментом членом облікової комісії, уповноваженим здійснювати такий підрахунок.
- У перших двох ситуаціях змінюється загальна кількість присутніх на зборах голосів акціонерів, з якої визначається абсолютна або кваліфікована більшість голосів, необхідних для прийняття рішення по конкретному питанню порядку денного.

Слід прийняти до уваги, що множинні реєстрації є незаконними. Очевидно, що стаття 41 Закону України «Про господарські товариства» передбачає проведення лише однієї реєстрації: у день проведення загальних зборів акціонерів та до їх початку [1].

Зараз великим попитом користується «фіксація» акцій компанії-жертви, які належать членам її трудового колективу, шляхом внесення їх до статутного капіталу новоствореного та контрольованого менеджментом закритого акціонерного товариства або товариства з обмеженою відповідальністю.

Очевидно, що для втілення такого плану захисту менеджмент повинен мати значний авторитет у трудовому колективі, можливості для підкупу або адміністративний ресурс для шантажу непокірних акціонерів. Наприклад, менеджмент може здійснити виплату великих дивідендів акціонерам безпосередньо до або після внесення ними акцій в статутний капітал новозаснованого товариства [3, с. 149].

Після того, як акції внесено до статутного капіталу закритого акціонерного товариства або товариства з обмеженою відповідальністю, акціонер компанії-жертви втрачає всі права, пов'язані з цими акціями, які тепер переходять до власності новоствореного товариства. Зараз це товариство, під контролем менеджменту, володіє акціями компанії-жертви. У випадку, коли колишній акціонер компанії-жертви залишає це товариство, йому виплачується фінансова компенсація за його частку в статутному фонді, а акції залишаються у власності новоствореного товариства.

При «виведенні» ліквідних активів компанії-жертви до нових і контрольованих менеджментом товариств, такі активи додаються до статутного капіталу за найнижчою вартістю. Паралельно менеджмент може додати інші активи до статутного капіталу за

високою вартістю (наприклад, ноу-хау, торговий знак, патенти, «сміттєві акції» і т.д.), отримуючи в замін пакет корпоративних прав для контролю над новим товариством.

Зазвичай стратегія відчуження ліквідних активів компанії-жертви включає їх продаж іншому підприємству, після чого ці активи передаються назад компанії-жертви в короткострокову оренду [6, с. 217]. Інший варіант полягає в тому, що компанія-жертва не продає своє майно, а надає його в фінансовий лізинг підприємству, яке контролюється менеджментом. Часто це майно, без якого компанія-жертва не може завершити свій виробничий цикл.

Щоб захистити активи компанії-жертви від агресивного поглинання, можлива передача її ліквідних активів в заставу підприємствам, які знаходяться під контролем менеджменту, як спосіб обтяження активів зобов'язаннями.

Застава гарантує дотримання компанією-жертвою певних обов'язків перед зазначеними підприємствами, таких як повернення кредиту. При загрозі агресивного поглинання, менеджмент ініціює невиконання компанією-жертвою обов'язків, забезпечених заставою. Згідно із Законом України «Про забезпечення вимог кредиторів і реєстрацію застав» № 1255-15 від 18 листопада 2003 р. [2], майно, що є в заставі, передається компанією-жертвою у власність підприємствам-заставодержателям для погашення обов'язків, забезпечених заставою. Ринкова вартість такого майна може значно перевищувати розмір цих обов'язків.

Компанія-жертва також може укласти з особами, що контролюються менеджментом, «ексклюзивні» довгострокові договори на продаж продукції, поставку сировини та комплектуючих і т.д., що обмежує її можливість звертатися до інших осіб для продажу або покупки таких товарів чи послуг. Виконання цих обов'язків, як правило, гарантується великими штрафними санкціями. Додатково, у випадку невиконання цих обов'язків «ексклюзивні» контрагенти мають право змусити компанію-жертву виконати договірні обов'язки через суд (згідно із статтею 16 Цивільного кодексу) [7].

Такі угоди можуть також передбачати обов'язкову передоплату товарів, робіт або послуг від «ексклюзивних» контрагентів компанією-жертвою в повному обсязі на протязі багатьох років наперед. Ймовірно, єдиним ефективним захистом, який може використовувати поглинач проти таких угод щодо розподілу активів компанії-жертви, є оскарження їх в суді як недійсних. Причинами для визнання угоди недійсною можуть бути її фіктивність (стаття 234 Цивільного кодексу), обман (стаття 235 Цивільного кодексу), або укладення без необхідного дозволу (стаття 227 Цивільного кодексу). У випадках, що торкаються переважно «ексклюзивних» угод, поглиначу можуть допомогти норми антимонопольного законодавства України (стаття 6 Закону України «Про захист економічної конкуренції» № 2210-14 від 11 січня 2001 р.) [7].

Отже, в Україні для ведення бізнесу необхідний не лише захист від агресивного поглинання, але й юридичний супровід для отримання дозвільних документів, а також асистенція у взаємодії з Антимонопольним комітетом, податковими, митними службами та органами правопорядку, вплив яких на бізнес в Україні залишається великим. Також важливим є представлення інтересів у судових органах.

Проте, не дивлячись на складність та непередбачуваність українського законодавства, при належній юридичній підтримці можливо ефективно придбати та вести бізнес в Україні, не боячись агресивного поглинання та проблем з отриманням дозвільних документів.

Висновки

Вищезазначені аспекти підкреслюють, що детальний аналітичний огляд системи захисту підприємства відіграє ключову роль у формуванні профілактичної системи заходів для запобігання компанії від агресивних поглинань. В свою чергу, ефективно управління та стратегічне планування є ключовими для забезпечення стабільності та

захисту компанії. Вони допомагають передбачити потенційні загрози та розробити план дій для їх нейтралізації.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про господарські товариства». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, № 49, ст.682 (Із змінами, внесеними згідно із Законом № 2849-IX від 13.12.2022). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1576-12/page> (дата звернення: 25.08.2023).
2. Закон України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 11, ст.140. (Із змінами, внесеними згідно із Законами № 2465-IX від 27.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1255-15#Text> (дата звернення: 25.08.2023).
3. Зелениця І. М. Захист прав учасників корпорацій від недружніх поглинань. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право.* 2012. Випуск 2(14). С. 146-150.
4. Ковальчук Т., Конончук О. Міжнародні злиття та поглинання як фактор посилення конкурентоспроможності ТНК. *Галицький економічний вісник.* Т.: ТНТУ, 2020. Том 65. № 4. С. 224–236.
5. Петленко Ю. В., Керімов П. О. Теоретичні аспекти злиття та поглинання компаній. *Фінанси України.* 2013. № 8. С. 113–121. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=Fu_2013_8_12. (дата звернення: 26.08.2023)
6. Славуцький Ю. І. Сутність, види та стадії злиттів та поглинань у міжнародному бізнесі. *Економічне майбутнє України: матеріали Конференції наукової молоді.* Київ: НАСОА, 2019. С. 215-218. URL: <http://194.44.12.92:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/3949/%d0%a1%d0%bb%d0%b0%d0%b2%d1%83%d1%86%d1%8c%d0%ba%d0%b8%d0%b9.pdf?sequence=1>. (дата звернення: 27.08.2023)
7. Цивільний Кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356. (Із змінами, внесеними згідно із Законами № 3320-IX від 10.08.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 25.08.2023).
8. Ярошук, О. В. Аналітичне обґрунтування рішень в системі корпоративного захисту бізнесу від поглинань. *Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2014. Том 17. № 2. С. 136-154. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/download/692/380> (дата звернення: 25.08.2023)*
9. Ярошук, О. В. Злиття і поглинання корпорацій в Україні: аналітичний аспект. *Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації.* Збірник тез третьої міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених (23-24 лютого 2006 року). Тернопіль: Економічна думка, 2006. С.631-634.
10. Dealogic company. URL: <https://dealogic.com> (дата звернення: 26.08.2023).